

Виявлення добросовісних помилок – запорука ефективності розслідування вбивств

Процес формування показань передбачає наявність певних стадій або етапів. Традиційно ці стадії поділяють на стадію сприйняття, запам'ятовування й відтворення інформації, на яких можуть мати місце добросовісні помилки.

Проведене нами анкетування й інтерв'ювання слідчих прокуратури і МВС України показало, що 52 % слідчих під час допиту періодично зустрічаються з добросовісними помилками у показаннях свідків, а 8 % працівників з такими помилками зустрічається постійно, що викликає необхідність більш поглибленого вивчення й аналізу даної проблеми.

Значна частина не розкритих вбивств обумовлена недостатнім умінням слідчого отримувати, виявляти, оцінювати та використовувати інформацію, яка повідомляється свідками. Особливо важливим та психологічно складним завданням є отримання достовірних показань, відокремлення від них неточної, неповної, перекрученої або помилкової інформації.

Розробка системи тактичних прийомів, спрямованих на виявлення добросовісних помилок у показаннях свідків вбивств на сьогодні є актуальною та неопрацьованою проблемою. Деякі науковців до функцій тактичних прийомів відносять таку, як виявлення перекручень у показаннях свідків через добросовісні помилки, хоча системи тактичних прийомів, спрямованих на досягнення зазначеної мети вченими-криміналістами не створено. Наявність в свою чергу таких прийомів дозволить слідчому провести допит на більш високому рівні та підвищити ефективність досудового слідства з даної категорії справ.

На першій стадії допиту – стадії підготовки, під час аналізу вихідної інформації слідчий має можливість вирішити питання щодо необхідності залучення до допиту спеціаліста – психолога, зокрема, коли мова йде про допит неповнолітнього свідка. Вчасне залучення такого спеціаліста у процес допиту дає можливість попередити та вчасно виявити добросовісні помилки свідка. Фахівець у галузі психології вчасно зверне увагу слідчого на ті деталі показань, які потребують уточнення, вказати на доцільність проведення допиту на місці події або призначення судово-психологічної експертизи.

Під час вільної розповіді свідка про вбивство, очевидцем якого він став, слідчий повинен застосовувати тактичні прийоми, які засновані на аналізі інформації, яка повідомляється свідком та спрямовані, у першу чергу, на діагностику відповідності показань допитуваного суб'єктивному образу сприйнятого ним вбивства з використанням певних критеріїв: а) компетентності свідка (коли характер його показань, індивідуальні особливості дозволяють зробити висновок, що він не здатен придумати події,

що описуються); б) рівня мовних здібностей свідка (відповідність мовних особливостей показань свідка його культурному рівневі, професійній приналежності, лексичному запасові тощо); в) унікальності показань (показання додають індивідуальності й неповторності події, що описується); г) наявності великої кількості деталей; д) емоційної насиченості показань; е) наявності невідповідностей (добросовісний свідок не намагається усунути невідповідності, джерело яких йому самому невідоме).

Після визнання показань свідка правдивими, слідчий переходить до діагностики суперечностей у показаннях допитуваного з використанням таких тактичних прийомів, як: а) зіставлення фактів, які повідомляються свідком з природним перебігом події; б) зіставлення окремих обставин події, висвітлених у показаннях особи з іншими матеріалами справи щодо тієї ж самої події та окремих її обставин; в) зіставлення, пов'язаних між собою та похідних обставин події, встановлених під час допиту; г) зіставлення тих обставин події, які по-різному сформульовані у показаннях одного й того ж свідка, що дані у різний час.

Після встановлення наявності суперечностей у правдивих показаннях свідків слід переходити до діагностики добросовісних помилок у показаннях допитуваного: 1) постановки запитань з метою: а) з'ясування об'єктивних умов сприйняття; б) встановлення психологічного стану свідка під час сприйняття і стану його органів чуття; 2) зіставлення показань свідка з його психологічним портретом; 3) постановки запитань для визначення: а) виду запам'ятовування й особливостей пам'яті допитуваного (типу, виду); б) часу, який сплинув із моменту події злочину; 4) постановки запитань з метою з'ясувати джерела, з яких допитуваному стали відомі факти, що повідомляються ним під час допиту; 5) пропозиції свідкові обґрунтувати свої оціночні показання конкретними фактами з метою виявлення суб'єктивної оцінки допитуваним інформації, яка ним сприймалася.

Виявлення добросовісних помилок у показаннях свідків вбивств є складним та багатограним процесом, який є синтезом використання загальних психологічних знань щодо формування показань, а саме сприйняття, запам'ятовування й відтворення інформації та застосування криміналістичних рекомендацій стосовно проведення допиту на різних його стадіях. Так, підготовка до допиту поряд з іншими завданнями, вказаними у криміналістичній літературі, повинна містити елементи прогнозування добросовісних помилок з урахуванням знань психології свідка, що зумовить їх вчасне виявлення. Під час же безпосереднього допиту слідчий зобов'язаний використовувати зазначені тактичні прийоми, які дають йому змогу вчасно з'ясувати достовірну інформацію по справі, відмежувавши її від неточної, неповної, перекрученої або помилкової, що значно підвищить ефективність діяльності кримінальної юстиції.

⁸⁶ Кандидат юридичних наук, асистент кафедри криміналістики Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».